

Шлях у ААН

Беларуская ССР – заснавальніца Арганізацыі Аб'яднаных Нацый

Уладзімір ШАПКОЎСкі,
доктар гістарычных
наук, прафесар

У савецкай гістарыяграфіі галоўнымі прычынамі ўключэння Украінскай ССР і Беларускай ССР (менавіта ў такім парадку, усталяваным на Крымскай і пацверджаным на Сан-Францыскай канферэнцыях, ішлі тады назвы гэтых дзвюх саюзных рэспублік) у склад першапачатковых дзяржаў – членаў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый лічыліся вялікія ахвяры, якія яны панеслі ў выніку нападу нацысцкай Германіі на СССР, і стотны ўклад украінскага і беларускага народаў у барацьбу Аб'яднаных Нацый супраць фашызму. Аднак спачатку Савецкім Саюзам ставілася пытанне аб уключэнні ўсіх 16 саюзных рэспублік у лік дзяржаў – заснавальніц новай міжнароднай арганізацыі.

Савецкае кіраўніцтва пачало рыхтавацца да выхаду саюзных рэспублік на міжнародную арэну з вясны 1943 года, калі вызначыўся карэнны паварот у ходзе Другой сусветнай вайны на карысць антыгітлераўскай кааліцыі. У сувязі з распрацоўкай планаў пасляваеннага ўладкавання свету, якая актыўна вялася ў ЗША і Вялікабрытаніі, перад СССР рэальнай станавілася небяспека аказацца ў адзіноцтве ці ў лепшым выпадку мець толькі некалькі саюзнікаў як у будучай міжнароднай арганізацыі бяспекі, так і на канферэнцыях па пытаннях пасляваеннага мірнага ўрэгулявання. Каб умацаваць

пазіцыі краіны на міжнароднай арэне, савецкае кіраўніцтва вырашыла дабівацца так званага «множнага прадстаўніцтва» саюзных рэспублік у міжнародных арганізацыях і асамблеях.

Першая спроба была зроблена 26 ліпеня 1943 года, калі савецкі ўрад папрасіў асобнае членства для 7 саюзных рэспублік, што падвергліся нямецкай акупацыі і панеслі найбольшыя страты ў вайне (Украіны, Беларусі, Малдавіі, Літвы, Латвіі, Эстоніі і Карэла-Фінскай ССР), у Камісіі Аб'яднаных Нацый па ваенных злчынствах (КАНВЗ). Прапанова была зроблена пасля таго, як брытанскі ўрад 6 сакавіка 1943 года звярнуўся з просьбай, каб у гэтай Камісіі былі прадстаўлены англійскія дамініёны [1, л. 12–13; 2, с. 231–232]. У адказ на ноту В. Молатава ад 26 ліпеня англійскі ўрад заявіў 29 верасня 1943 года, што рэспублікі СССР не могуць быць прадстаўлены ў КАНВЗ на роўных правах з брытанскімі дамініёнамі, паколькі, паводле савецкай Канстытуцыі 1936 года, толькі Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік упаўнаважаны прадстаўляць на міжнароднай арэне рэспублікі, што ўваходзяць у яго склад. А значыць, яны, не маючы індывідуальнага міжнароднага статусу, не могуць самастойна ўдзельнічаць у працы будучай Камісіі [2, с. 675]. Гэта акалічнасць падштурхнула савецкае кіраўніцтва да таго, каб вярнуць рэспублікам знешнепалітычныя паўнамоцтвы, якія яны

ПРА АЎТАРА

ШАПКОЎСкі Уладзімір Еўдакімавіч.

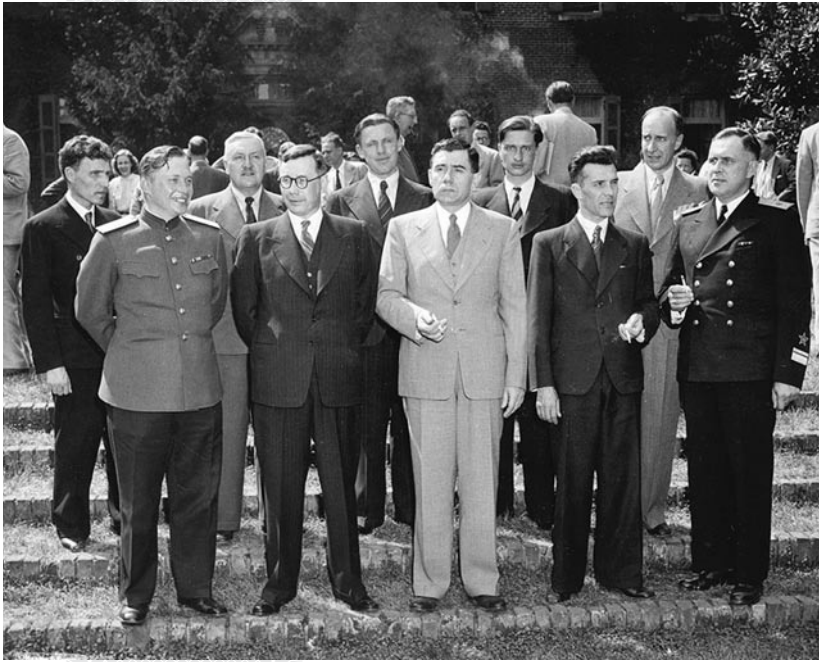
Нарадзіўся ў 1954 годзе ў г. Віцебску. У 1976 годзе скончыў гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У.І. Леніна, у 1979 годзе – аспірантуру, у 1992 годзе – дактарантуру пры Інстытуце гісторыі АН Беларусі.

Працаваў у АН Беларусі навуковым супрацоўнікам Інстытута гісторыі (1979–1982), вучоным сакратаром аддзялення грамадскіх навук (1982–1988), старшым навуковым супрацоўнікам Інстытута гісторыі (1988–1993). Адначасова ў 1980–1993 гадах – выкладчык кафедры новай і навішай гісторыі гістарычнага факультэта БДУ. З 1993 года – прафесар кафедры міжнародных адносін факультэта міжнародных адносін БДУ, адначасова ў 1995–2000 гадах – вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі, загадчык аддзела нацыянальных і міжнародных адносін Інстытута гісторыі НАН Беларусі.

Доктар гістарычных навук (1993), прафесар (1995).

Аўтар больш як 300 навуковых публікацый, у тым ліку 10 манаграфій.

Сфера навуковых інтарэсаў: гісторыя знешняй палітыкі і дыпламатыі Беларусі ў XX стагоддзі, знешняя палітыка Рэспублікі Беларусь.

▲ Савецкая дэлегацыя на канферэнцыі ў Думбартан-Оксе. 1944 год

дэлегавалі цэнтру пры ўступленні ў Саюз ССР [3].

1 лютага 1944 года Вярхоўны Савет СССР прыняў закон «Аб прадастаўленні саюзным рэспублікам паўнамоцтваў у галіне знешніх зносін і аб пераўтварэнні ў сувязі з гэтым Народнага камісарыята замежных спраў з агульнасаюзнага ў саюзна-рэспубліканскі народны камісарыят». Былі ўнесены адпаведныя змяненні ў Канстытуцыю СССР 1936 года. Так, з'явіўся артыкул 18-а, згодна з якім саюзныя рэспублікі атрымалі права ўступаць у непасрэдныя зносіны з замежнымі дзяржавамі, заключаць з імі пагадненні і абменьвацца дыпламатычнымі і консульскімі прадстаўнікамі [4, с. 38–46].

24 сакавіка 1944 года Вярхоўны Савет БССР унёс змяненні ў Канстытуцыю Беларускай ССР 1937 года. Паводле іх наша рэспубліка атрымала адпаведныя знешнепалітычныя правы (артыкул 16-а). Тады ж быў прыняты закон аб стварэнні Народнага камісарыята замежных спраў БССР. 30 сакавіка намеснік старшыні СНК БССР К. Кісялёў прызначаны народным камісарам замежных спраў БССР [5, с. 273]. На працягу 1944 года былі створаны наркаматы замежных спраў і прызначаны іх кіраўнікі і ў іншых саюзных рэспубліках.

Галоўнай прычынай прадастаўлення, а дакладней, вяртання саюзным рэспублікам

знешнепалітычных правоў быў разлік старшыні СНК СССР І. Сталіна і іншых членаў савецкага кіраўніцтва атрымаць дадатковыя галасы ў новай міжнароднай арганізацыі бяспекі (будучай ААН) і на пасляваенных міжнародных канферэнцыях. Менавіта так зразумелі схаваны сэнс нечаканай канстытуцыйнай рэформы ў Савецкім Саюзе пасол ЗША ў СССР А. Гарыман, а таксама вядомыя амерыканскія журналісты Д. Рэстан і У. Ліпман, якія апублікавалі свае каментарыі на гэты конт у «Нью-Ёрк Таймс» і «Нью-Ёрк Геральд Трыбун» [6, с. 24–29]. Прынамсі, А. Гарыман назваў стварэнне двух рэспубліканскіх наркаматаў (замежных спраў і абароны) «двухстволкай», дзякуючы якой Масква вырашала б пагранічныя пытанні Украіны з Польшчай і Чэхаславакіяй і праводзіла б інкарпарацыю прыбалтыйскіх рэспублік у склад СССР [7, р. 821–822].

Нягледзячы на тое, што англа-амерыканская прэса з трывогай і падазронасцю ўспрыняла рашэнні Крамля аб перадачы саюзным рэспублікам знешнепалітычных паўнамоцтваў, палітычныя колы ў Вашынгтоне і Лондане не надалі гэтаму сур'ёзнага значэння. Гэта пацвердзіла канферэнцыя прадстаўнікоў СССР, ЗША і Вялікабрытаніі ў Думбартан-Оксе (прыгарадзе Вашынгтона), што адбылася ў жніўні – верасні 1944 года.

10 жніўня 1944 года Палітбюро ЦК ВКП(б) зацвердзіла дырэктывы савецкай дэлегацыі да перагавораў аб стварэнні сусветнай арганізацыі бяспекі, пункт 9 якіх гучаў так: «При обсуждении вопросов о составе организации необходимо в соответствующий момент заявить, что, как это само собой разумеется, к числу первоначальных участников организации должны быть отнесены все Союзные Советские Республики. Однако настаивать на том, чтобы этот вопрос был окончательно решен на этой стадии переговоров, не следует» [8, л. 131].

Выконваючы пастаўленую задачу, кіраўнік савецкай дэлегацыі на канферэнцыі ў Думбартан-Оксе пасол СССР у ЗША А. Грамыка 28 жніўня 1944 года выставіў патрабаванне аб уключэнні ўсіх 16 савецкіх саюзных рэспублік у лік першапачатковых удзельнікаў новай міжнароднай арганізацыі. Гэта аказалася поўнай нечаканасцю для кіраўнікоў дэлегацыі ЗША і Вялікабрытаніі,

якія выказалі вялікія сумненні ў магчымасці рэалізацыі савецкай заявы [7, р. 737, 742–743, 751–753; 9, с. 135–136].

Сур'ёзную занепакоенасць пастаноўкай пытання аб членстве 16 савецкіх рэспублік у новай арганізацыі выказаў прэзідэнт ЗША Ф. Рузвельт. У пасланні І. Сталіну ад 1 верасня 1944 года ён даводзіў, што такое патрабаванне можа паставіць пад пагрозу ўвесь праект заснавання міжнароднай арганізацыі і выказаў гатоўнасць абмеркаваць гэтае пытанне пасля яе стварэння. Савецкі кіраўнік у адказе прэзідэнту ЗША 7 верасня падкрэсліў выключна важнае значэнне, якое СССР надаваў пытанню аб пашырэнні правоў саюзных рэспублік на міжнароднай арэне: «Вам, конечно, известно, что, например, Украина и Белоруссия, входящие в Советский Союз, по количеству населения и по их политическому значению превосходят некоторые государства, в отношении которых все мы согласны, что они должны быть отнесены к числу инициаторов создания Международной организации» [10, с. 167]. Такім чынам, сустрэўшы рэзкае проціздзяенне ЗША максімальнаму задавальненню савецкай просьбы, І. Сталін назваў БССР і УССР у ліку рэспублік-кандыдатаў на першапачатковае членства ў арганізацыі.

Аднак вырашыць гэта пытанне на канферэнцыі ў Думбартан-Оксе не ўдалося, бо ЗША і Вялікабрытанія рашуча прырэчылі членству савецкіх рэспублік. У той жа час, накіроўваючыся на канферэнцыю ў Крым, Ф. Рузвельт на сустрэчы з групай сенатараў заявіў, што ў выпадку выстаўлення І. Сталіным просьбы аб членстве 16 рэспублік ён запатрабуе членства для ўсіх 48 амерыканскіх штатаў [11, с. 574].

Да Крымскай канферэнцыі, якая адбылася 4–11 лютага 1945 года, урады СССР і ЗША падрыхтавалі кампрамісныя патрабаванні па працэдурі галасавання ў Савеце Бяспекі і першапачатковаму прадстаўніцтву дзяржаў у міжнароднай арганізацыі. Прапановы Вашынгтона па працэдурі галасавання ўлічвалі пазіцыю Масквы аб безумоўным адзінагалоссі пастаянных членаў Савета Бяспекі па ўсіх найважнейшых рашэннях. Савецкі ўрад у сваю чаргу адмовіўся ад патрабавання прадстаўніцтва для ўсіх 16 саюзных рэспублік і прапанаваў уключыць у лік заснавальнікаў арганізацыі тры (Украіну,

Беларусь і Літву) ці па меншай меры дзве рэспублікі. Аргументуючы прапанову, В. Молатаў на пасяджэнні кіраўнікоў урадаў 7 лютага сказаў, што гэтыя рэспублікі панеслі найвялікія страты ў вайне і былі першымі тэрыторыямі, якія падвергліся нямецкаму нашэсцю [12, л. 108; 13, с. 111–112]. Уключаючы Літву ў формулу «тры ці дзве савецкія рэспублікі», савецкае кіраўніцтва мела за мэту атрымаць прызнанне Захадам інкарпарацыі прыбалтыйскіх краін у склад СССР. Але паколькі ЗША і Вялікабрытанія па-ранейшаму адмаўляліся прызнаваць уключэнне Літвы, Латвіі і Эстоніі ў склад СССР, то яны адмоўна паставіліся да прапановы аб допуску Літвы ў першапачатковыя члены. У далейшым гэта кандыдатура савецкім урадам не вылучалася [14, с. 250].

Прэм'ер-міністр Вялікабрытаніі У. Чэрчыл падтрымаў савецкую прапанову і папрасіў Ф. Рузвельта зрабіць тое ж самае. Ён лічыў, што пазіцыя Брытанскай Садружнасці з яе 6 галасамі (Вялікабрытаніяй, Аўстраліяй, Канадай, Новай Зеландыяй, Паўднёва-Афрыканскім Саюзам і Індыяй) у арганізацыі ўзмоцніцца з-за таго, што і іншая вялікая дзяржава будзе валодаць некалькімі галасамі [13, с. 112–114]. Чэрчыл выслухаў прапанову савецкага ўрада з вялікай сімпатыяй і сказаў словы, якія адносіліся непасрэдна да Беларусі: «Маё сэрца з Белай Руссю («Уайт Раша»), якая, сцякаючы крывёю, нізрынула тыранаў» [15, р. 39].

Прэзідэнт ЗША Ф. Рузвельт апынуўся на пасяджэнні ў адзіноцтве і быў вымушаны пагадзіцца з савецкай прапановай аб дадатковых галасах для Украіны і Беларусі. Ён лічыў, што фактычная ўлада будзе ажыццяўляцца Саветам Бяспекі. Аднак згода Ф. Рузвельта на допуск дзвюх савецкіх рэспублік у арганізацыю сустрэла незадавальненне шэрагу членаў дэлегацыі ЗША. Пад іх ціскам 10 лютага прэзідэнт звярнуўся да У. Чэрчыля і І. Сталіна з просьбай даць Злучаным Штатам таксама два дадатковыя галасы, каб ураўнаважыць іх становішча. Кіраўнікі Вялікабрытаніі і СССР неадкладна падтрымалі яе. У тэлеграме І. Сталіна У. Рузвельту ад 11 лютага гаварылася: «Я совершенно согласен с Вами, что, поскольку число голосов Советского Союза увеличивается до трех в связи с включением в список членов Ассамблеи Советской

Украины и Советской Белоруссии, следует также увеличить количество голосов для США. Я думаю, что можно было бы довести количество голосов США до трех, как у Советского Союза и его двух основных Республик. Если это понадобится, я готов официально поддержать это свое предложение» [10, с. 203].

Ф. Рузвельт і У. Чэрчыль падтрымалі просьбу І. Сталіна з улікам шырокага разумення міжнароднай палітыкі і неабходнасці захаваць саюзныя адносіны з СССР, якія былі патрэбны для поўнага разгрому Германіі і Японіі. Яны лічылі сваім маральным абавязкам дапусціць у арганізацыю дзве савецкія рэспублікі, якія першымі прынялі на сябе ўдар фашысцкай Германіі, не пакарыліся ворагу і ўнеслі значны ўклад у агульную справу антыгітлераўскай кааліцыі. Ф. Рузвельт і У. Чэрчыль таксама разумелі, што два дадатковыя галасы не будуць мець для СССР прынцыповага значэння на форуме Генеральнай Асамблеі Аб'яднаных Нацый, бо на момант правядзення канферэнцыі такіх краін налічвалася каля сарака.

У камюніке аб выніках Крымскай канферэнцыі, апублікаваным трыма саюзнымі дзяржавамі 12–13 лютага 1945 года, не згадалася пра дамоўленасць наконт уваходжання ў міжнародную арганізацыю УССР і БССР. Яна была зафіксавана ў сакрэтным пракаоле работы канферэнцыі. У раздзеле I «Сусветная арганізацыя» пад пунктам 2 «b» гаварылася: «Когда будет происходить конференция о всемирной организации, делегаты Соединенного Королевства и Соединенных Штатов Америки поддержат предложение о допуске к первоначальному членству двух Советских Социалистических Республик, а именно Украины и Белоруссии» [13, с. 255–256].

У Савецкім Саюзе аб гэтым рашэнні было вядома вельмі вузкаму колу людзей у кіраўніцтве краіны. Напэўна, аб ім ведаў першы сакратар ЦК КП(б) Украіны, старшыня СНК УССР М. Хрушчоў, які ўваходзіў у склад Палітбюро ЦК ВКП(б), аднак у сваіх мемуарах ён нідзе пра гэта не згадвае. Верагодна, што аб сакрэтнай дамоўленасці ў Ялце было вядома і кіраўнікам БССР, хаця першы сакратар ЦК КП(б) Беларусі П. Панамарэнка таксама не пісаў аб гэтым у сваіх успамінах. Украіна і Беларусь, якія І. Сталін называў «дзвюма асноўнымі рэспублікамі

СССР», былі аб'ектам сталінска-молатаўскай дыпламатычнай гульні.

Пасля Крымскай канферэнцыі І. Сталін вырашыў, што прыйшла чарга ўключыць у гульні зацікаўлення рэспублікі. У сакавіку 1945 года не запрошаныя на ўстаноўчую канферэнцыю Аб'яднаных Нацый у Сан-Францыска ўрады УССР і БССР па ўказанні з Масквы заявілі, што накіруюць на яе свае дэлегацыі нават пры адсутнасці афіцыйных запрашэнняў [16, л. 29, 78–80]. Гэты крок савецкай дыпламатыі яшчэ больш абвастрыў рознагалоссі паміж СССР і заходнімі дзяржавамі, накіраў абстаноўку вакол падрыхтоўкі канферэнцыі ў Сан-Францыска. Адміністрацыя ЗША пры падтрымцы брытанскага ўрада энергічна выступала супраць такіх дзеянняў, адзначаючы, што рашэнні Крымскай канферэнцыі не прадугледжвалі ўдзелу дэлегацый дзвюх рэспублік у Сан-Францыскай канферэнцыі і што толькі яна можа прыняць рашэнне аб іх запрашэнні [17, с. 76–88; 18, р. 143, 150–151]. З такім падыходам не пагаджаўся савецкі ўрад, аб чым сведчыў праект ноты НКЗС СССР у адрас дзярждэпартаменту ЗША ад 24 сакавіка. У ім гаварылася: «Советское Правительство настаивает на том, чтобы в соответствии с решением Крымской Конференции Советской Украине и Советской Белоруссии было обеспечено участие в конференции в Сан-Франциско в качестве первоначальных членов» [16, л. 2].

Перспектывы рэалізацыі дамоўленасцей у Ялце ўскладніліся пасля таго, як у ЗША ў канцы сакавіка стала вядома аб пагадненні наконт дадатковых галасоў для СССР і ЗША. У краіне выбухнуў палітычны скандал. Праціўнікі Ф. Рузвельта з асяроддзя рэспубліканцаў адхілялі ў прынцыпе ідэю дадатковых галасоў, лічачы, што яна супярэчыць прыродзе міжнароднай арганізацыі і прынцыпу суверэннай роўнасці дзяржаў. Палітыкі і аглядальнікі ўказвалі на тое, што Беларусь і Украіна, як і ўсе іншыя савецкія рэспублікі, не з'яўляюцца суверэннымі дзяржавамі [19, р. 159]. Паплечнікі Ф. Рузвельта лічылі памылкай яго просьбу аб трох амерыканскіх галасах. За тыдзень да смерці, 5 красавіка 1945 года, прэзідэнт ЗША Ф. Рузвельт на сваёй апошняй прэс-канферэнцыі падрабязна спыніўся на праблеме дадатковых галасоў і заявіў, што яго ўрад не будзе прасіць на канферэнцыі ў Сан-Францыска

трох галасоў для ЗША, паколькі яны нічога не вырашаюць [20, р. 545, 610–611].

Пры падрыхтоўцы канферэнцыі ў Сан-Францыска савецкая дыпламатыя павінна была вырашыць дзве задачы: дабіцца ўключэння УССР і БССР у склад першапачатковых членаў міжнароднай арганізацыі і атрымаць запрашэнні для ўдзелу дэлегацый дзвюх рэспублік ва ўстаноўчай канферэнцыі Аб'яднаных Нацый. Як паказалі далейшыя падзеі, гэтыя задачы былі паспяхова вырашаны, аднак савецкім дыпламатам (В. Молатаву, А. Грамыку і інш.) спатрэбілася прыкладзі шмат намаганняў, выкарыстоўваючы ціск, шантаж, ультыматумы, узаемныя ўвязкі і іншыя сродкі ўздзеяння на сваіх заходніх партнёраў.

На канферэнцыі ў Сан-Францыска, што адкрылася 25 красавіка 1945 года, на пасяджэнні кіраўнікоў дэлегацый (Кіруючага камітэта) 27 красавіка кіраўнік дэлегацыі СССР наркам замежных спраў В. Молатаў выступіў з заявамі ад імя ўрадаў Беларускай ССР і Украінскай ССР. Ён згадаў падпісанае ў Ялце рашэнне наконт гэтых дзвюх савецкіх рэспублік, спаслаўся на канстытуцыйныя змены ў СССР, падкрэсліўшы, што саюзныя рэспублікі з'яўляюцца суверэннымі дзяржавамі, адзначыў важную ролю народаў Беларусі і Украіны ў змаганні з фашызмам, а на заканчэнне заклікаў дэлегатаў падтрымаць рашэнне, адобранае Крымскай канферэнцыяй [17, с. 324–325]. У заяве ўрада БССР, падпісанай старшынёй СНК БССР П. Панамарэнкам і наркамам замежных спраў К. Кісялёвым, выказвалася жаданне беларускага народа прыняць удзел у стварэнні міжнароднай арганізацыі па падтрыманні міру і міжнароднай бяспекі ў якасці першапачатковага члена-заснавальніка, а таксама быць прадстаўленым на канферэнцыі ў Сан-Францыска [17, с. 403–404].

Савецкую прапанову падтрымалі кіраўнікі дэлегацый ЗША, Вялікабрытаніі, Кітая, Ірана, Францыі, Бразіліі, Чэхаславакіі і Аўстраліі. Пасля гэтага пасяджэнне кіраўнікоў дэлегацый аднагалосна прыняло рашэнне аб уключэнні Беларускай ССР і Украінскай ССР у лік першапачатковых членаў арганізацыі. Яно было аднагалосна пацверджана ў той жа дзень другім пленарным пасяджэннем канферэнцыі і сустрэта аплядысментамі [17, с. 130, 325–326].

30 красавіка Кіруючы камітэт аднагалосна ўхваліў прапанову Выканаўчага камітэта

▲ Прадстаўнікі Беларускай ССР на канферэнцыі ў Сан-Францыска. Злева направа: А. Жэбрак, К. Кісялёў, У. Перцаў, Г. Байдукоў. Стаяць: В. Фармашоў, М. Лынькоў, М. Пятрова, Л. Камінскі, Ф. Шмыгаў

аб неадкладным дапушчэнні беларускіх і ўкраінскіх прадстаўнікоў на канферэнцыю. У гэты ж дзень таксама аднагалосна на пленарным пасяджэнні ўсе 47 краін – удзельніц канферэнцыі прагаласавалі за запрашэнне дэлегацый БССР і УССР на ўстаноўчы форум Аб'яднаных Нацый [17, с. 336]. Як адзначаюць англа-амерыканскія даследчыкі гісторыі стварэння ААН, рашэнні па дзвюх савецкіх рэспубліках былі прыняты аднагалосна, «хоць і без энтузіязму» [21, р. 84].

1 мая генеральны сакратар канферэнцыі А. Хіс накіраваў з Вашынгтона тэлеграму

▼ Дэлегацыя БССР падпісвае Статут ААН

наркаму замежных спраў БССР К. Кісялёву, якая, паводле некаторых звестак, была ўручана яму на святочнай трыбуне падчас першамайскай дэманстрацыі. Тэлеграма інфармавала ўрад БССР аб рашэнні канферэнцыі Аб'яднаных Нацый запрасіць

ЛІТАРАТУРА

1. Архив внешней политики Российской Федерации (далее – АВП РФ). – Фонд 06. – Оп. 5. – Папка 17. – Д. 166.
2. СССР и германский вопрос. 1941–1949: Документы из Архива внешней политики Российской Федерации: в 2 т. / Ист.-докум. департамент МИД России, Центр изуч. новейш. истории в Потсдаме. – Т. 1: 22 июня 1941 г. – 8 мая 1945 г. / Сост. Г.П. Кынин, Й. Лауфер. – М.: Междунар. отношения, 1996. – 784 с.
3. Снапковский, В.Е. О советском требовании включить ряд союзных республик в состав Комиссии Объединенных Наций по военным преступлениям (июль – декабрь 1943 г.) / В.Е. Снапковский // Труды ф-та междунар. отношений: науч. сб. – Вып. 2. – Минск: БГУ, 2011. – С. 29–32.
4. X сессия Верховного Совета СССР 1-го созыва. Доклады и законы, принятые Верховным Советом СССР. – Сыктывкар: Коми гос. изд-во, 1944. – 52 с.
5. Шостая сесія Вярхоўнага Савета БССР. 21–24 сакавіка 1944 г. Стэнаграфічная справаздача. – Мінск: Дзяржвыд БССР, 1946. – 302 с.
6. Снапковский, В.Е. Путь Беларуси в ООН. 1944–1945 гг. / В.Е. Снапковский. – Минск: Навука і тэхніка, 1994. – 141 с.
7. Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers (FRUS). 1944. – Vol. IV: Europe. – Washington: Gov. print office, 1956. – 1473 p.
8. Российский государственный архив социально-политической истории. – Фонд. 17. – Оп. 162. – Д. 37.
9. Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: сб. документов. – Т. 3: Конференция представителей СССР, США и Великобритании в Думбартон-Оксе (21 авг. – 28 сент. 1944 г.). – М.: Политиздат, 1978. – 294 с.
10. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: в 2 т. – Т. 2. – М.: Политиздат, 1976. – 328 с.
11. Шервуд, Р. Рузвельт и Гопкинс глазами очевидца: в 2 т. / Р. Шервуд. – Т. 2. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1958. – 679 с.
12. АВП РФ. – Фонд 056. – Оп. 1. – Папка 1. – Д. 2.
13. Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: сб. документов. – Т. 4: Крымская конференция руководителей трех союзных держав – СССР, США и Великобритании (4–11 февр. 1945 г.). – М.: Политиздат, 1984. – 302 с.
14. Materski, W. Narodziny ONZ. Idea międzynarodowej organizacji bezpieczeństwa w polityce zagranicznej ZSRR 1941–1945 / W. Materski. – Warszawa: PWN, 1982. – 431 s.
15. Byrnes, J. Speaking Frankly / J. Byrnes. – New York: Harper, 1947. – 324 p.
16. АВП РФ – Фонд 06. – Оп. 7-6. – Папка 63. – Д. 40.
17. Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: сб. документов. – Т. 5: Конференция Объединенных Наций в Сан-Франциско (25 апр. – 26 июня 1945 г.). – М.: Политиздат, 1980. – 654 с.
18. FRUS. 1945. Vol. 1. General. The United Nations. – Washington: Gov. print office, 1967. – 1611 p.
19. Vandenberg, A. The Private Papers of Senator Vandenberg / A. Vandenberg. – Boston: Houghton Mifflin Cambridge Riverside Press, 1952. – 559 p.
20. The Public Papers and Adresses of Franklin Delano Roosevelt. Vol. XIII. 1944–1945: Victory and the Threshold of peace. – New York: Russel and Russel, 1950. – 634 p.
21. Goodrich, L.M., Hambro E.I., Simons, A.P. Charter of the United Nations: Commentary and Documents / L.M. Goodrich, E.I. Hambro, A.P. Simons. – New York – London: Columbia univ. press, 1962. – 732 p.
22. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (далей – НАРБ). – Фонд 907. – Воп. 1. – Спр. 7.
23. НАРБ. – Фонд 4. – Воп. 61. – Спр. 149.

Беларускую ССР стаць раўнапраўным членам міжнароднай арганізацыі, што ствараецца, а яе прадстаўнікоў неадкладна прыбыць для ўдзелу ў канферэнцыі, як толькі яны атрымаюць запрашэнне праз прадстаўнікоў СССР [22, л. 16].

Складаным аказалася пытанне аб кіраўніку і складзе беларускай дэлегацыі. У першапачатковым праекце, які старшыня СНК БССР П. Панамарэнка прадставіў В. Молатаву 12 сакавіка, у склад дэлегацыі былі ўключаны пяць асоб: «Жэбрак А.Р. – акадэмік, глава дэлегацыі БССР, Байдуков Г.И. – член правітальства Беларускай ССР, Азаренко Е.К. – абшчэствены дзеяць Беларусскай ССР, Ромашко К.И. – абшчэствены дзеяць Беларускай ССР, Перцев В.Н. – заслужены дзеяць навуки». Прадстаўляючы гэтыя кандыдатуры, П. Панамарэнка ўказаў на сур'ёзныя цяжкасці ў падборы кандыдатаў, якія б валодалі неабходнымі данымі: «Крупныя абшчэственыя дзеяць Беларусіі не могуць быць вклучены в число кандыдатур ввиду незнання языков» [16, л. 78].

Прапанаваныя Панамарэнкам кандыдатуры былі ўхвалены саюзным кіраўніцтвам. Аднак 30 красавіка Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР пасля ўзгаднення з бюро ЦК КП(б)Б прызначыў афіцыйную дэлегацыю БССР у іншым складзе: К. Кісялёў (кіраўнік дэлегацыі), А. Жэбрак, У. Перцаў, Г. Байдукоў, Ф. Шмыгаў. Дэлегацыя атрымала паўнамоцтва падпісаць канчатковы тэкст Статута Усеагульнай міжнароднай арганізацыі для падтрымання міру і бяспекі пры ўмове яго наступнай ратыфікацыі ў парадку, прадугледжаным законамі БССР [23, л. 17–18].

6 мая 1945 года ўрадавая дэлегацыя БССР і УССР прыбылі ў Сан-Францыска і актыўна ўключыліся ў працу канферэнцыі. 25 чэрвеня яны разам з іншымі 48 дэлегацыямі – удзельніцамі канферэнцыі падпісалі Статут ААН, які быў ратыфікаваны Прэзідыумам Вярхоўнага Савета БССР 30 жніўня 1945 года. Ратыфікацыйныя граматы СССР, Беларускай ССР і Украінскай ССР былі здадзены 24 кастрычніка 1945 года і ў гэты ж дзень Статут ААН уступіў у сілу. На гэтым юрыдычна быў завершаны працэс міжнароднага прызнання дзвюх савецкіх саюзных рэспублік – БССР і УССР – у якасці першапачатковых членаў – заснавальнікаў ААН. ■